

MYKOLAS KLEOPAS OGINSKIS IR „DOMBROVSKIO MAZURKA“

ANDRZEJUS ZALUSKIS

2015 m. žurnalo „Žemaičių žemė“ redakcija planuoja išleisti Andrzejus Zaluskio knygos „Mykolas Kleopas Oginskis: gyvenimas, veikla ir kūryba“ vertimą iš lenkų į lietuvių kalbą. Joje yra pateikta plati Mykolo Kleopo Oginskio biografija, plėtojama polemika dėl dabartinio Lenkijos himno muzikos ir teksto autorystės. Knygoje paskelbtas ir Andrzejus Zaluskio pranešimas, kurį jis perskaitė 2006 metų balandžio 22 dieną Torunės rotušėje (Lenkija) vykusiame mokslo ir meno festivalio renginyje. Spausdiname šį pranešimą ir knygos įžangą.

Mykolas Kleopas Oginskis. Dailininkas Fransua Granje (1793–1867). Portretas saugomas Lietuvos dailės muziejuje

Anglijoje, atrodo, yra arba buvo Žemės draugija (*The Flat Earth Society*), t. y. žmonių, kurie tiki, kad žemė visų namai, susivienijimas (rašau „atrodo“, nes nė vieno tokios draugijos nario iki šiol nesu sutikęs). Lenkijoje dažnai sutinku nepritariančių mano teiginiui, kad Mykolas Kleopas Oginskis yra mūsų (Lenkijos) tautinio himno kūrėjas, nors aš savo teiginį ir paremiu konkrečiais įrodymais.

Šiandien yra plačiai pasklidusi informacija, kad 1797 m. liepos mėnesį Lenkijos himno žodžius parašė Wybickis [9] ir juos pritakė Polesės mazurkos [10] melodijai arba pats ją sukomponavo. Tokią informaciją pirmiausia pateikė pats Dombrovskis [11], vėliau – Knezevičius [12] (*Kniażiewicz*, 1837 m.) ir Chodzka [13] (*Chodźka*, 1839 m.). Tai kartojama ir „kruopščiai“ parengtuose iškilii istorikų darbuose.

Tikėtina, kad kai kuriems skaitytojams ši mano knyga bus nepriimtina, nes, kaip mano dalis išmintingų ir santūrių žmonių, ji yra prasimanymas, parašyta M. K. Oginskio keistuolio palikuonio ir diskredituoja patį M. K. Oginskį. Rašau taip todėl, kad radau vieno genealogijos specialisto straipsnį, kuris, atsitiktinai sužinojęs apie mano teiginius Lenkijos himno autorystės tema, naudodamasis atsitiktinai surinktais duomenimis apie Zaluskį ir Oginskių ryšius, priėjo išvados, kad Zaluskio (mano) darbų rimtai traktuoti negalima.

Lenkijoje yra susiformavę du požiūriai: vieni mano, kad palikuonys turi kažkokį ypatingą supratimą apie savo protėvius, kuris kyla iš santykių tarp kartų, vertų „baisaus dvaro“, ir tų, kurie mano, kad kiekvienas palikuonis nori pagerinti protėvių reputaciją, todėl negalima kreipti dėmesio į tai, ką jie rašo. Aš prašau tų, kurie skaitys šią knygą, sutelkti

dėmesį į faktus ir konkrečius argumentus, kuriuos joje pateiksiu.

Kalbant apie M. K. Oginskį, reikia žinoti tą faktą, kad jam dar gyvam esant ir po jo mirties apie jį sklido ir vis dar sklando įvairios neįtikėtinos legendos, tikrovės neatitinkantys pasakojimai. Dar gyvas būdamas jis iš spaudos ir kitų asmenų sužinojo, kad būk tai jau yra nuskindęs, nusizudęs kad revoliucinio teroro metu pateko į Paryžiaus tribunolą ir tuo pavojingu laikotarpiu net skaitė pranešimą [14]. Panašius, nors gal ir ne tokius juokingus prasimanymus net ir šiandien galima perskaityti įvairiuose straipsniuose bei trumpose M. K. Oginskio biografijose. Dabar, tikslinant jo biografiją, reikia parašyti ne tik apie tai, kas buvo, bet ir pasakyti tai, ko nebuvo. Tai aktualu ir rašant apie Mykolo Kleopo Oginskio bei Mykolo Kazimiero Oginskio [15] santykius. Daugelis Mykolą Kazimierą Oginskį laiko Mykolo Kleopo Oginskio dėde, nors jis buvo tik tolimas giminaitis. Mykolo Kleopo tėvas Andrius Joachimas Oginskis [16, 17] ir etmonas Mykolas Kazimieras Oginskis turėjo tik bendrą proprosenelį Simoną Karolį Simeoną Oginskį [18]. Tuo tarpu daug kam atrodo, kad tarp šių dviejų kompozitorių Oginskių turėtų būti daugiau kas bendro. Taip samprotauja ir Aleksandras Briukneris savo knygoje „Lenkijos kultūros istorijoje“ (*Dzieje kultury polskiej*) [19]. Suprantama, A. Briukneris gerai neįsigilino į temą. Jį domino tik Slanimas [20], kur etmonas Mykolas Kazimieras Oginskis turėjo dvarą, orkestrą, teatrą, kūrė muziką, rašė pjeses ir kur buvo ištaiginga, aristokratiška kultūrinė aplinka. Faktas yra tas, kad Mykolas Kleopas Oginskis savo dar nepaskelbtoje jaunystės autobiografijoje nerašo apie kokį nors apsilankymą Slanime. Jeigu jis ten minėtų laikotarpiu būtų lankęsis, be abejo, apie tai būtų parašęs. Apie to-

(Nukelta į 26 p.)

Rietavo dvaro sodyba XX a. pradžioje. Napoleono Ordos piešinys. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

(Atkelta iš 25 p.)

kias muzikines patirtis jis būtų užsiminęs ir savo esė rinkinyje „Laiškai apie muziką“ [21].

Tadas Strumila 1956 m. Krokovoje lenkų kalba išleistas Mykolo Kleopo Oginskio knygos „Laiškai apie muziką“ įžangoje pateikė legendą, neparemtą jokiais faktais. T. Strumila rašė komunizmo [22] laikotarpiu, tad, esant tokioms aplinkybėms, atitinkamai pavaizdavo ir etmono muzikinę kūrybą bei Mykolo Kleopo kaip „magnato kaprizą“. Cituoju: „Užteko jaunam vaivados sūnui išvykti iš gimtojo Guzovo į kurią nors dėdės Mykolo Kazimiero rezidenciją Slanime ar Sedcuose [23], kad galėtų pasiklausyti naujausių operų, geriausios muzikos, kaip ir daugelyje kaimyninių didikų rūmų.“ T. Strumila nerašo, kad Mykolas Kleopas lankėsi Slanime, bet iš bendro konteksto lengvai galima suprasti, kad rašoma, jog lankėsi. Net Igoris Belza [25], kuris turėjo galimybę prieiti prie Oginskio dokumentų, tarp jų ir jo jaunystės metų autobiografijos, saugomos Maskvoje [26] (Mykolas Kleopas Oginskis ją pavadino „Ma biographie“ [27]), iki galo jos išsamiai neperskaitė, nes kartoją T. Strumilos teiginius: „Metai, praleisti Guzove, iš kur šeima dažnai išvykdavo į Varšuvą ir į savo giminių (kai kurie iš jų, pirmiausia didysis Lietuvos etmonas Mykolas Kazimieras Oginskis, su meile užsiiminėjo muzika...) dvarus, buvo laimingiausias laikotarpis Mykolo Kleopo gyvenime“. Varšuva, žinoma, buvo arti, tačiau tai nebuvo laikotarpis, kai atsisėdai į BMW ar į Mercedesą ir aplankai dėdę. Apie vizitus į Slanimą „Lenkų biografiniame žodyne“ [28] nėra rašoma. Tais vizitais abejoja ir Vladimiras Pozniakas [29] Lenkijos Valstybinės muzikos leidyklos spaudai parengto romansų balsui ir fortepijonui leidinio [30] įžangoje.

Guzovo klebono Piotro Staniako [31] parengta trumpa Mykolo Kleopo Oginskio biografija yra vertinga dėl joje paskelbtos P. Staniako ištyrinėtos Guzovo laikotarpio Oginskių šeimos istorijos, tačiau, apžvelgdamas vėlesnį Mykolo Kleopo gyvenimą, taip pat ir rašydamas apie Slanimą bei apsilankymus čia, šis autorius savo knygoje yra padaręs klaidų.

Per vieną britų istoriką, kuris turi susidaręs gerą nuomonę apie lenkus, man pavyko užmegzti ryšius su Didžiosios Britanijos muzikologu, kuris pažinojo vieną savo kolegą – rusų muzikologą, kuriam padedant 1996 metų liepos mėnesį aš iš dalies ištyrinėjau Maskvoje esančius archyvinus Mykolo Kleopo Oginskio dokumentus (tam galėjau skirti tik dvi dienas) ir pasidariau apie pusę jų kopijų. Galėjau turėti visų tame archyve buvusių Mykolo Kleopo dokumentų kopijas, deja, praleidau šią proga, nes, užsakydamas kopijas, nepagalvoju, kad visi tie dokumentai yra nepaprastai įdomūs.

Turiu Mykolo Kleopo jaunystės autobiografiją „Observations“, tai yra jau paskelbtų jo atsiminimų, apimančių laikotarpį iki 1815 metų, tęsinį bei dokumentus apie Oginskio ir J. H. Dombrovskio legionų [32] ryšius. Svarbiausi yra 1829 metų Oginskio laišakai, rašyti Leonardui Chodzkaui. M. K. Oginskio biografiją papildė jo prancūzų kalba parašyti ir 1826 metais šia kalba Paryžiuje ir Ženevoje išspausdinti atsiminimai [33]. Jie 1845 metais buvo išleisti vokiečių kalba, o lenkų kalba – tik 1871 metais. Deja, neturiu M. K. Oginskio paskelbtų „Atsiminimų“ papildymų „Mano atsiminimų priedai“ (*Additions a mes memoires*) [34]. Iš jų pasižymėjau tik tai, ką suspėjau būdamas Maskvoje. Jie yra labai įdomūs todėl,

kad ten yra tai, ką M. K. Oginskis manė, jog netinka paskelbti istoriniame kūrinyje, ypač tokiaime, kuris skirtas užsienio skaitytojui. M. K. Oginskis atsiminimuose nenorėjo viešinti tautiečių neigiamų bruožų, ypač rašyti apie jų nesantaiką, o „Additions“ yra pateikti labiau atviri komentarai ir faktai, susiję su Mykolo Kleopo muzikine veikla. „Additions“ yra paskelbtos ir laiškų, kuriuos Oginskis rašė pažįstamiems iš savo kelionių, kopijos. Aš turiu tik tų laiškų trumpą turinį.

Deja, nieko nežinau apie M. K. Oginskio veiklą Vilniuje 1802–1822 metais, o būtų apie ką rašyti. Jis buvo Topografų draugijos pirmininkas, veikė Labdarių organizacijoje, glaudžiai bendradarbiavo su Universitetu, pažinojo ir gerai vertino Sniadeckį [35], vėliau – Lelevelį [36], pastatė Vilniuje klasicizmo stiliaus prabangius rūmus [37]. Tikiosi, kad kada nors Lietuvos arba Baltarusijos tyrinėtojai šia įdomia tema užsiims.

M. K. Oginskis, gyvendamas Florencijoje, prieš pat mirtį 1833 m., visus savo archyvus išsiuntė į rezidenciją Zalesėje. Sunkiu ir pavojingu laikotarpiu, po Lapkričio sukilimo [38], Mykolo Kleopo sūnus Irenėjus išsiuntė juos į Sankt Peterburgą [39], o iš ten archyvai buvo perkelti į Maskvą. Man atrodo, kad nė vienas lenkų istorikas nuodugnai šio archyvo nėra dar ištyrinėjęs. Iš turimų atspaudų padariau keletą kopijų ir išsiunčiau tokius darbus kaip „Ma biographie“ arba „Observations“ [39] kai kuriems lenkų istorikams.

Noriu pažymėti, kad pagal išsilavinimą esu pianistas ir kalbininkas, o ne istorikas. Skaitytojas, ypač išsilavinęs istorikas, tikriausiai tai jau pastebėjo. Nuo vienuolikos metų amžiaus gyvenu Anglijoje. Rašyti lenkiškai man yra sunkiau nei anglų kalba. Šioje knygoje skaitytojui pateikiu galbūt jam dar ir nežinomų naujų faktų bei savo požiūrį, paremtą tais faktais. Pateikiu žinių ir įdomią, daug kam beveik visai nežinomą, net truputį paslaptinę Mykolo Kleopo Oginskio asmenybės paveikslo pusę, kuri Lenkijos istorikų nėra tyrinėta.

„Dombrovskio mazurka“

Tradiciskai priimta teigti, kad Jozefas Wybickis (Józef Wybicki) sukūrė „Lenkų legionų Italijoje dainą“ (*Pieśń Legionów Polskich we Włoszech*) ir pirmą kartą atliko ją 1797 metų liepos viduryje, atvykęs į Dombrovskio būstinę Redže (Italija). Nuomonės dėl to, ar Wybickis buvo tos dainos kompozitorius, ar jai tik pritaikė kokią nors liau-

dies melodiją, skiriasi. Oginskio, kaip „Dombrovskio mazurkos“ kompozitoriaus, autorystė buvo atmesta 1939 metais, kai Vladimiras Pozniakas atrado Vienoje „Maršą legionams“. Kad Vybickis tikrai 1797 metų liepos mėnesį Italijoje pirmą kartą atliko šią dainą, neabejoju. Tačiau, remdamasis muzikologiniais ir istoriniais argumentais, įrodysiu, kad daina atsirado anksčiau, t. y. balandžio mėnesį, ir kad mazurkos kompozitorius, be abejonės, yra Oginskis. Vėliau, remdamasis Oginskio ir Vybickio muzikiniu bei literatūriniu palikimu ir išanalizavęs žodžius, užsiimsiu autoriaus žodžių analize.

„Dombrovskio mazurkos“ paskutiniai du taktai ir Oginskio mazurkos G-dur paskutiniai du taktai yra praktiškai identiški. Taip pat panašus yra antrasis „Dombrovskio mazurkos“ taktas ir Oginskio vokalinio polonezo „Jūs, turintys jautrias širdis“ pirmosios pusės trečiasis taktas.

Tokių labai charakteringų motyvų nėra jokiuose liaudies muzikos pavyzdžiuose, kuriuos savo knygoje „Kelias į himną“ pateikia Stanislovas Hadyna. Todėl galima sakyti, kad minimi motyvai yra tik „Dombrovskio mazurkoje“ ir Oginskio kūrinuose. Turime rimtus muzikologinius įrodymus, kad Oginskis yra „Dombrovskio mazurkos“ kompozitorius. Kodėl iki šiol to niekas nepastebėjo, sunku paaiškinti.

Be plačiai paplitusio polonezo A-mol („Atsiveikinimas su tėvyne“), Oginskio kaip kompozitoriaus palikimas iki šiol buvo mažai žinomas. Be to, tokias smulkmenas (minėtus pasikartojančius taktus) nelengva pastebėti. Teko groti Oginskio mazurką G-dur porą metų net iš atminties, kol pastebėjau neįtikėtiną šių dviejų kūrinių paskutiniųjų taktų panašumą. Jei laikytumėms tradicinio mąstymo, aš, atrodytu, turėčiau klysti ir sakyti, kad yra kitaip, kad ne tik muzikologų bet ir istorikų yra įrodyta, jog daina atsirado 1797 metų liepos mėnesį Redže (Italija), kad jos autorius yra Vybickis, kad melodija yra liaudiškos kilmės arba kad ji sukurta Vybickio. Atvirkščiai, istorinių tyrimų būdu įrodysiu, kad istoriniai argumentai ne tik kad nepaneigia šių mano pateiktų muzikologinių argumentų, bet juos net patvirtina. Čia pagrindinį vaidmenį atlieka 1829 metais rašyti Oginskio laišakai Leonardui Chodzkaui, kuriuos 1996 metais radau Maskvoje. Laiškai, kurių kserokopijas turiu (dabar jos yra Mikalojaus Koperniko universiteto Istorijos institute, kur jas palikau), nežinomi lenkų istorikams, prie jų dar grįšiu, visai sugriauna daugelių istorikų pagrindinio informacijos šaltinio apie „Dombrovskio mazurką“ – Chodzkos teiginių – patikimumą.

Oginskis gimė 1765 metais. Taigi, jis jau buvo dvidešimt devynerių metų amžiaus, kai 1794 metais prisijungė prie Kosciuškos sukilimo Lietuvoje. Įsteigė savo šaulių būrį, kurį apmokė ir kuriam sukūrė maršą ir kovinės dainos žodžius. Numalšinus sukilimą, Oginskis išvyko į Varšuvą. Lapkričio mėnesį Dombrovskis išsiuntė Oginskį į užsienį. Jis ten turėjo išnagrinti tolimesnės kovos organizavimo galimybes. 1794–1795 metų žiemą Mykolas Kleopas atsirado Venecijoje susitelkusių buvusių sukilėlių grupėje. Iš jo laišku Chodzkaui, apie kuriuos jau minėjau, sužinojau, kad ten jis parengė Lenkijos Legionų projektą, kurį išsiuntė į Paryžių Barsui. Paryžiuje ir Venecijoje buvę sukilėliai nutarė, kad Oginskis turi važiuoti į Konstantinopolį prašyti Turkijos pagalbos. Oginskis Konstantinopolyje praleido 1796 metų vasarą. Jau tada jis sužinojo apie Paryžiuje gyvenusių emigrantų nesantaiką. Rudenį paliko Konstantinopolį ir Kalėdų laikotarpyje tris savaites praleido Jablonove (Galicija) pas Dzieduścyckį. Išvyko turėdamas Galicijos patriotų kreipimąsi dėl

Mykolo Kleopo Oginskio sūnaus Irenėjaus Kleopo Oginskio ir jo žmonos Olgos Kalinovskos-Oginskienės biustai Rietavo šv. arkangelo Mykolo bažnyčioje. Skulptorius A. Katje (A. Cattier). Vyto Rutkausko nuotrauka

santarvės Paryžiuje ir dėl Vybickio brošiūros, išleistos Paryžiuje apie Lenkijos ir Prūsijos interesų ryšius, kritikos. Oginskis gavo užduotį sutaisyti Paryžiuje susipykusias frakcijas. Pakeliui susitiko su prūsofilais – Račinskiu ir savo netikru broliu Feliksu Lubenskiu, o Berlyne – su prancūzų pasiuntiniu Caillardu, kurį pažinojo dar iš Hagos laikų, kur anksčiau buvo dirbęs pasiuntiniu. Paryžiuje, į kurį atvyko 1797 metų vasario mėnesį, susipažinęs su antiprūsiais ir proprūsiais argumentais, užėmė tarpinę poziciją. Visų pirma reikėjo sutaisyti susipykusias frakcijas: Agencijos (Barsas, Vybickis, Prozoras) ir Deputacijos (Mnievskis, Taścyckis, Dmachovskis ir kiti).

Atsiminimuose, skirtuose užsienio skaitytojui, Oginskis nenorėjo afišuoti lenkų nesantaikos. Ten rašo, kad su kiekvienu susitiko asmeniškai ir sutaikė juos be problemų. Medžiagoje, kurią skaičiau Maskvoje, yra rašoma atvirkščiai: ten pažymima, kad, kai sukvietė abi grupes į susirinkimą, tai jų nariai ne tik kad nesikalbėjo tarpusavyje, bet ir negalėjo vieni į kitus pažiūrėti. Nepaisant to, M. K. Oginskio pastangų dėka Vybickis parašė Mnievskiui ir įsivyravo šokia tokia santarvė.

1797 metų kovo mėnesį Oginskis Prancūzijos užsienio reikalų ministrai Šarliui Delakrua pristatė savo Legionų perkėlimo per Adrijos jūrą ir žygio į Lenkiją per pietų Galiciją projektą. Šarlis Delakrua liepė Oginskiui parengti tikslų planą raštu. Oginskis į šį darbą įtraukė Vybickį, mano nuomone, dėl dviejų priežasčių: Vybickis kartu su Dombrovskiu dalyvavo Didžiosios Lenkijos kampanijoje ir žinojo jos metodus, be to, Oginskis stengėsi, kad dėl vienybės visi bendradarbiautų. Vybickis bendradarbiavo, ruošdamas žy-

(Nukelta į 28 p.)

Parodos „Mykolas Kleopas Oginskis. Sugrįžimas į Tėvynę“, skirtos 250-osioms Mykolo Kleopo Oginskio gimimo metinėms, atidarymo akimirks Lietuvos Respublikos Seimo galerijoje. 2015 m. gegužės 5 d. Parodą, kurią rėmė Užsienio reikalų ministerijos Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programa, parengė Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus, bendradarbiaudamas su Lietuvos dailės muziejumi ir Regionų kultūrinių iniciatyvų centru. Danutės Mukienės nuotraukos

(Atkelta iš 27 p.)

gio planą, o Mniewskis turėjo vykti su Oginskiu į Italiją ir pristatyti planą Bonapartui.

Oginskis su Wybickiu parengė planą balandžio viduryje (tikėtina, kad 15 dieną). Tas optimizmo laikotarpis buvo vienintelis, kai galėjo gimti „Legionų daina“. „Kaip Čarneckis per jūrą“ – Adrijos; Vysla-Varta, žygis iš pietų. Ryšys yra aiškus.

Balandžio 17 dieną atėjo žinia, kad Bonapartas Italijoje sudarė paliaubas. Tuo pat metu žygio projektas ir daina prarado aktualumą. Lenkams tai buvo baisus smūgis, o labiausiai – projekto kūrėjui Oginskiui. Todėl balandžio 25 dieną vietoj neaktualios dainos Oginskis išsiuntė Dombrovskui „Maršą legionams“ – visai nevykusį kūrinį be žodžių. Oginskis suabejojo Prancūzijos parama ir po kurio laiko grįžo į Lenkiją.

Wybickis prisitaikė prie situacijos, pasiūlęs savo kontraversišką planą – sukviesti Seimą Milane. Kontraversišką, kadangi Deputacija tam prieštaravo. Todėl iš karto vėl Paryžiaus emigracijoje prasidėjo nesantaika.

Wybickis išvyko į Italiją labai susirūpinęs savo projektu, kuriame „Maršas legionams“

negalėjo suvaidinti jokio vaidmens. Į Redžą atvyko liepos pirmoje pusėje. Čia rado Dombrovskį, susirūpinusį dėl lenkų dalyvavimo būsimoje taikos derybose. Anot Vladislavo Zajevskio, liepos 10 dieną Bonapartui buvo išsiųstas raštas dėl tokio lenkų dalyvavimo. Redaguojant šį ir keletą kitų vėliau parengtų dokumentų Wybickis suvaidino ne paskutinį vaidmenį (Vladislavas Zajevskis, *Juzefas Wybickis*, Torunė, 2004) [366]. Apie tai, kad jokio vaidmens negalėjo suvaidinti Lenkų legionų perkėlimas per kažkokią jūrą, kažko atėmimas kalaviju, nei aplinkinis žygis iš pietų pusės, liudija liepos 15 dienos Dombrovskio pranešimas. Voiciechas Podgurskis cituoja tai savo knygoje „Daina tėvynės pilna“ (*Pieśń Ojczyzny Pełna*, Warszawa, 1994): „Su didžiausiu mano širdžiai malonumu pranešu visiems mano Legionų kovos bičiuliams ir kolegoms apie tai, ką sužinojau Vienoje. Užtikrina mus, kad abu carų dvarai (Austrijos ir Rusijos) susitarė perleisti Lenkijai savo užimtus kraštus... žinios suteikia mums vilčių greitai sugrįžti į mūsų mielą tėvynę“.

Muzikologiniai ir istoriniai teiginiai vienas kitą patvirtina. Legionų daina gimė balandžio viduryje. Perkėlimo per jūrą, žygio iš pietų pusės ir kažko atėmimas kalaviju projektas buvo visiškai neaktualus situacijoje, kuri susidarė liepos mėnesį. Atsižvelgiant į rūpesčius ir tikslus, kurie tada motyvavo Wybickį ir legionierius, Wybickis pirmą kartą liepos mėnesį atliko dainą, kuri galėjo būti sukurta tik nuo pavasario.

Kyla klausimas, ar Wybickis buvo žodžių autorius. Stanislovas Hadyna apibūdina Wybickį: „Apskritai vidutiniškas literatas“. Tai tiesa. Jo eilėraščiuose galima išskirti du stilius. Iš jo literatūrinio palikimo nesimato jokio požymio, kad jis sugebėtų parašyti kažką tokio, kas betarpiškai prabiltų į karį ir į tautą.

Oginskis yra žinomas kaip polonezų kompozitorius, tačiau jis turėjo ir kitų talentų. Jis buvo dainų kūrėjas, komponavo dainas ir rašė joms žodžius. Iš septyniolikos romansų balsui ir fortepijonui keturiolikai žodžius parašė jis. Dar svarbesnis tas faktas, kad jis rašė dainas savo šaulių būriui. Pateikiu citatą iš jo „Laiškai apie muziką“: „Meilė muzikai sugrįžo, kai 1794 metais prisidėjau prie tėvynės gynėjų ir savo šaulių pulkui sukūriau maršą bei parašiau jam žodžius; tas maršas buvo atliekamas ir kituose pulkuose. Tada kūriau kariškas ir patriotines dainas, turėjusias didelį pasise-

kimą, nes jos stiprino ginklo draugų jėgas ir entuziazmą.“

Oginskis buvo lenkų Legionų projekto iniciatorius. Jis ištyrinėjo Turkijos pagalbos galimybes, 1797 metų balandžio mėnesį gavo prancūzų palaikymą dėl savo parengto lenkų Legionų žygio plano. Galima pasakyti, kad Oginskis buvo karinių dainų specialistas. Sunku būtų patikėti, kad visų savo projektų įvykdymo perspektyvos kulminacinio momento jis negalėjo apvainikuoti daina „Dar Lenkija gyva“.

Kodėl Wybickis 1797 metų liepos mėnesį neparašė dainos, kuri kaip nors būtų galėjusi apibūdinti tada buvusią situaciją? Neparašė todėl, kad nemokėjo, nes nebuvo pakankamai talentingas.

Pažvelkime dabar į dainos žodžius. „Kaip Čarneckis į Poznanę“. Žinoma, kad tai apie Dombrovskį, tačiau negalima paaiškinti, ką reiškia „Vysla-Varta“. 1797 metų balandžio mėnesį tarp Prancūzijos ir Prūsijos jau prieš porą metų buvo įsivyravusi taika. Ginkluotą legionų perkėlimas į prūsų teritorijas negalėjo gauti prancūzų ir imperatoriškų dvarų palaikymo. Vysla-Varta galėjo būti tik svajonėse. Wybickis buvo didžialenkis. Žinome jo eilėraščių „Dar esu lenkas“. Dėl Vyslos-Vartos turime dvi galimybes: autorius buvo Wybickis arba Oginskis- Wybickis. Žodžiai nesuteikia galutinio atsakymo, tačiau jie traukia dėmesį. „Būsime lenkais“. Wybickiui „lenkas“ – tas, kuris gyvena „pas save“ – nepriklausomoje Lenkijoje. Žinoma, Wybickio supratimu, jis vėl turėtų tapti lenku savo Didžiojoje Lenkijoje. Bet kodėl daugiskaita? Matyt, Wybickis skatina legionierius būti lenkais. Esmė ta, kad legionieriai ir pats Dombrovskis buvo jau „pas save“ – Galicijoje, todėl nereikėjo vargintis – keltis per Vyslą-Vartą, kad būtų lenkai. Wybickis buvo dar ir prūsofilas, teksto apie „Apie Prūsijos ir Lenkijos interesų ryšius“ (O *Związkach interesów Prus z Polską*) autorius. Anot Vladislavo Zajevskio, dar liepos 5 dieną Barsas parašė Wybickiui, suteikdamas vilčių dėl tų tikslų naudingo realizavimo. Po Galicijos užkariavimo ginkluotos jėgos perkėlimas į prūsų teritorijas būtų visiškai nesuderinamas su Wybickio planais dėl Lenkijos prisikėlimo, valdant Hohencolernams.

Jeigu Wybickis negalvojo atkovoti Didžiosios Lenkijos, tai kam jam būtų reikalingi Galicijos legionieriai?

Wybickio autorystė tampa abejotina, būtent dėl daugiskaitos „būsime lenkais“. Labai panašu, kad autorius parašė tai Wybickiui, bet kodėl? Manau, jog minėti žodžiai – dviejų labai skirtingų pažiūrų asmenybių, susitikusių ypatingu momentu, rezultatas. „Tėvas sakė...“. Du kiti žodžiai („apsiverkęs“ ir „būgnai“) taip pat verti analizės: Manau, kad paprastam lenkui tie „būgnai“ gadina gražų ir paslaptinę posmą taip, lyg autorius iš pradžių parašytų „apsiverkęs“, o tada – „būgnai“, nes nieko geresnio nerado rišliai kalbai. Dar daugiau, daugeliui žmonių nepatinka „apsiverkęs“ tėvas (kodėl toks verksnys?), net radau straipsnį, kuriame autorius tvirtina, kad tėvas sako „apsiverkusiai Basei“. Mano nuomone, autoriui nerūpėjo apsiverkęs tėvas. Atvirkščiai, jam rūpėjo „būgnai“, todėl turime apsiverkusį tėvą.

Dabar verta paklausti, ar Wybickis kada nors girdėjo turkiškus būgnus? Iš jo biografijos matosi, kad ne. Tiesiog neturėjo progos, o Oginskis turėjo. Net „Atsiminimuose“ jis rašė, kad būdamas Konstantinopolyje, matė Turkijos kariuomenės paradus. Būgnai yra turkų palankumo, kurį Oginskis įgijo, simbolis ir rodo, kad Oginskis yra dainos autorius.

Pagaliau – „Santauka taps visų šūkiu“. Oginskis išvyko į Paryžių kaip savotiškas „santaukos apaštalas“. Wybickis – atvirkščiai: jis

2015 m. gegužės 5 d. Lietuvos Respublikos Seimo galerijoje vykusio parodos „Mykolas Kleopas Oginskis. Sugrįžimas į Tėvynę“ atidarymo akimirkos. Viršuje: pirma iš kairės Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus vyr. fondų saugotoja Otilija Gričienė. Apačioje (iš kairės): Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus sekretorė-kasininė Danutė Lengvinienė ir istorikė, M. K. Oginskio gyvenimo ir veiklos tyrinėtoja dr. Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Danutės Mukienės nuotraukos

buvo nesantaikos šaltinis iki Oginskio atvykimo ir vėl tapo nesantaikos šaltiniu dėl savo Seimo Milane plano, kuriam, kaip žinome, Deputacija nepritarė. Dėl tos lenkų nesantaikos Paryžiuje Oginskis skundėsi visą likusį savo gyvenimą. Apie tai jis rašo ir 1822 metais laiškuose Chodzka, ir 1828 metais komentuodamas laišką, kurį Chodzka gavo iš Kazimiero de la Roche. Tai, kad apie jį (Oginskį) kalba blogai Paryžiuje, nėra nieko naujo. De la Roche primena: „Vieni kaltino, kad buvęs Prūsijos šnipas. Kiti kaltino, kad buvo Rusijos palaikomas, tas aristokratas, kitas – aršus demagogas... politinis nusikaltėlis, tėvynės išdavikas“.

Tas lenkų nesantaikos klausimas 1797 metais, matyt, vis būdavo prisimenamas ir jo pokalbiuose.

1822 metais jaunas poetas Aleksandras Chodzka su savo tėvu aplankė Oginskį Zalesėje. Esame jam dėkingi už poemą „Zalesė“ (*Zalesie*). Joje A. Chodzka aprašo įvairias šios žavingos valdos vietas. Vienai akimirkai sustojo prie avilio. Įsivaizduoja, kokį įspūdį gali padaryti „linksmai dirbanti darbščių bitelių draugija“ jų savi-

(Nukelta į 30 p.)

(Atkelta iš 29 p.)

ninkui Oginskiui. Joje mato bendro darbo saldų vaisių. Atsidūsta. Kodėl tokie vieningi nebuvo lenkai! Santaikos motyvas dainos pabaigoje, be abejonės, parodo, kad dainos autorius buvo Oginskis, kuris 1797 metais turėjo suvienyti Paryžiaus lenkus, o ne Vybickis, kurio sąjungos su prūsais, o vėliau Seimo Milane projektai sukėlė lenkų nesantaiką.

Pagaliau, noriu atsakyti į dažniausiai vardinamus „įrodymus“, kurie tradiciškai turėtų patvirtinti, kad daina gimė 1797 metų liepos mėnesį ir kad jos autorius buvo Vybickis.

Visų pirma – Leonardo Chodzko liudijimas. 1822 metais Leonardas Chodzka kaip Oginskio sekretorius išvyko su juo į Florenciją. Vėliau, 1826 metais, išvyko užsiimti Oginskio atsiminimų (*Memoires sur la Pologne et les Polonais*) leidybos reikalais. Paryžiuje jis buvo nepailstantis Lenkijos reikalų veikėjas. 1829 metais išleido savo „Legionų istoriją“ (*Histoire des Legions*). 1835 metais redagavo kolektyvinį darbą „Istorinė, literatūrinė, paminklų ir vaizdingoji Lenkija“ (*La Pologne historique, littéraire, monumentale et Pittoresque*). Joje yra trumpa Chodzko parašyta Oginskio biografija. Sovinskis ten apie „Dombrovskio mazurką“ rašo labai neaiškiai, daug cituodamas. Chodzka 1839 metais Paryžiuje išleistoje „Iliustruotoje Lenkijoje“ (*La Pologne Illustrée*) Vybickiui priskiria ne tik žodžius, bet ir dainos melodiją. Oginskio jau tada nebuvo tarp gyvųjų (mirė 1833 metais). Daugeliui asmenų, besidominčių Oginskio „Dombrovskio mazurka“, Chodzka yra autoritetas. Tik Korzonas turėjo abejonių.

Vis dėlto kokie stebinantys yra 1829 metų Oginskio laišakai Chodzka, kuriuos 1996 metais radau Maskvoje! 1829 metų rugpjūčio mėnesį Oginskis gavo „Legionų istorijos“ egzempliorių ir iš karto sukritikavo Chodzko Paryžiaus šaltinius – prieš Oginskį nusiteikusių „patarėjų“ patikimumą. Aiškiai matosi, kad Chodzka, kuris prikiša autoriui daug kitų klaidų, net nežinojo, kad lenkų Legionų projektas buvo Oginskio. Rugsėjo 15 dieną paskutiniame laiške Oginskis pažymi, kad nenori Chodzko kompromituoti, rašydamas Paryžiaus spaudai ir prašo jo ištaisyti klaidas. Faktas, kad Chodzka nieko nepadarė, ko prašė Oginskis, yra jo blogas nusiteikimas dėl kažkokių politinių nesutarimų. Chodzka net turėjo sunaikinti tuos Oginskio laiškus, nes jų nebuvo jo archyve Rappersvilyje (Šveicarija). Oginskis išsaugojo jų kopijas. Tie laišakai visiškai diskredituoja Chodzka kaip liudytoją. Kitas reikalas – paties Dombrovskio citatos: „... dainą... kurią atliko ponas Vybickis tada, kai pirmą kartą 1797 metais pamatė lenkų kariuomenę Italijoje“, bei laiškas Vybickiui: „Kariams tavo daina vis labiau patinka, o mes ją sau niūniuojame su pelnyta pagarba jos autoriui“. Tai yra įrodymas, kad Vybickis tikrai tą dainą atliko liepos mėnesį, tačiau Dombrovskis negalėjo žinoti, ar ta daina būtent tada atsirado, ar jau buvo nuo pavasario. Tą patį galima pasakyti ir apie Knezevičių, kurio 1797 metais liepos mėnesį dar nebuvo Italijoje.

1927 metais Lucianas Kamienskis Berlyne rado „Dombrovskio mazurkos“ natas, jo nuomone, parašytas 1800 metais. Tai turėjo būti įrodymas, kad melodija yra liaudiškos kilmės iš XVIII amžiaus vidurio. 1800 metų data neįrodyta. Tuo tarpu jau 1798 metų birželio mėnesį Austrijos valdžia Liublino krašte skundėsi, kad ten pasirodė „maištingos“ dainos, kilusios iš Varšuvos. Tarp jų yra nurodyta ir „Dar Lenkija gyva“ – penki posmai. Taigi, net jeigu natos yra iš 1800 metų, tai nėra joks įrodymas.

Pabaigoje – apie argumentą, kurį sutinku polemikose: Vladimiras

Pozniakas, kai Vienoje atrado „Maršą legionams“, „įrodė“, kad Oginskis nėra „Dombrovskio mazurkos“ kompozitorius. Paaiškinsiu, koks čia reikalas: atsiminimuose ir „Laiškuose apie muziką“ Oginskis paminėjo šį maršą. Dvidešimto amžiaus pirmaisiais dešimtmečiais buvo manoma, kad tas maršas yra „Dombrovskio mazurka“. Kai Pozniakas atrado maršą, pasirodė, kad tai klaida. Tačiau Pozniakas nieko neįrodė, išskyrus tai, kad maršas – tai ne mazurka. Tvirtinimas, kad Oginskis nėra „Dombrovskio mazurkos“ kompozitorius, yra įrodymas, jog jis yra lygus tvirtinimui, kad Šubertas negali būti devinttosios simfonijos kompozitorius, todėl, kad neužbaigė aštuntosios.

9. Juzefas (Juozapas) Vybickis (lenk. *Józef Wybicki*, 1747–1822). Spėjama, kad daina sukurta 1797 m., o Lenkijos himnu ji tapo 1927 metais. J. Wybickis buvo vienas iš J. H. Dombrovskio Lenkijos legionų organizatorių.

10. Mazurka (lenk. *mazur*, *mazurek*) yra lenkų liaudies šokis, kurio tempas greitas, ritmas sinkopinis. Jį šokama poromis, ratu, yra daug sudaužimų kulnais, sutrepėsimų. Kitose šalyse jis yra paplitęs kaip pramoginis šokis. Mazurka atsirado centrinėje Lenkijoje. Po XVIII a. mazurka visoje Europoje tapo aukštesniosios klasės visuomenės šokiu. Mazurkos muzika panaši į valso. Mazurkų yra sukūrę tokie žymūs kompozitoriai kaip F. Šopenas, M. Glinka, K. Debiusy, daugelis kitų. Jas kūrė ir M. K. Oginskis. Dabartinis Lenkijos nacionalinis himnas yra mazurka.

11. Jonas (Janas) Henrikas Dombrovskis (lenk. *Jan Henryk Dąbrowski*, 1755–1818 m.) – buvęs Lenkijos generolas. Lenkijos himnas, kuris vadinamas ir „Dombrovskio mazurka“ primena XIX a. pradžios istorinius įvykius, kai Napoleonui paprašius, J. H. Dombrovskis Italijoje suformavo lenkų legionus. Minėtų laikotarpiu italai, kuriuos buvo okupavę Napoleono vadovaujami prancūzai, už Prancūziją kovoti atsisakė, o Napoleonui, siekiant savo tikslų, reikėjo daugiau karinių pajėgų. J. H. Dombrovskis manė, kad jeigu atsiras lenkų legionai, bus lenkų armija, todėl anksčiau ar vėliau bus galima išvaduoti ir po trijų ATR padalijimų iš pasaulio politinių žemėlapių ištrintą Lenkiją. J. Wybickis, kuriam daugelis priskiria Lenkijos himno žodžių autorystę, buvo vienas iš Dombrovskio legionų organizatorių.

12. Baronas Karolis Otas Knezevičius (lenk. *Karol Otto Kniaziewicz*) – iškilius Lenkijos karinis ir politinis veikėjas, vienas geriausių šios šalies generolų. Gimė 1762 m. gegužės 4 d. Asytėje (Latvija), mirė 1842 m. gegužės 9 d. Paryžiuje.

13. Leonardas Boreika Chodzka (lenk. *Leonard Boreiko Chodźko*, 1800–1871) – lenkų istorikas, geografas, kartografas, publicistas, dailininkas, Mykolo Kleopo Oginskio asmeninis sekretorius, rūpinęsis jo „Atsiminimų apie Lenkiją ir lenkus“ (*Memoires sur la Pologne et les polonais*, Paris, Geneve, 1826) išleidimu. Itin svarbus L. B. Chodzko spaudai parengtas ir 1835–1842 m. Paryžiuje išleistas trijų tomų veikalas „La Pologne historique, littéraire, monumentale et Pittoresque“ (*Istorinė, literatūrinė, paminklų ir vaizdingoji Lenkija*). Visos trys dalys sudarytos chronologiniu principu: pirmoji tritomo dalis skirta senajai Lenkijos istorijai, antroji – bendrai Lenkijos ir Lietuvos istorijai nuo Jo-gailos ir Vytauto iki Jono Sobieskio laikų, o trečioji apima XVIII–XIX a. Lenkijos istoriją.

14. Roman Aftanazy, *Dzieje rezydencji na dawnnych kresach Rzeczypospolitej*, Wrocław, 1993, t. 4.

15. Mykolas Kazimieras Oginskis (lenk. *Michał Kazimierz Ogiński*, 1728–1800) – vienas žymiausių LDK ir ATR karinių ir politinių veikėjų, tolimas Mykolo Kleopo Oginskio giminaitis – trečios eilės pusbrolis. Jis žinomas ir kaip poetas, dailininkas, meno mecenatas, muzikas, kompozitorius, knygų leidėjas. Gimė 1728 m. Varšuvoje, ten 1800 m. gegužės 31 d. ir mirė.

16. Mykolo Kleopo Oginskio tėvas – LDK karinis ir politinis veikėjas Andrius Iognatas Joachimas Juozapas Oginskis (1739–1787), o motina – grafitė Paula (Paulina) Šembek-Oginskienė (Paula z Szembeków, 1737–1798). Andriaus Iognato Joachimo Juozapato Oginskio tėvas (Mykolo Kleopo Oginskio senelis) buvo LDK karinis ir politinis veikėjas Tadas Pranciškus Oginskis (1711–1783), o motina (Mykolo Kleopo Oginskio močiutė) – Izabelė Radvilaitė-Oginskienė. Tado Pranciškaus Oginskio tėvas buvo LDK karinis ir politinis veikėjas Marcijonas Mykolas Oginskis (1672–1750), motina – Teresė Bžostovska-Oginskienė.

17. Mykolo Kazimiero Oginskio (lenk. *Michał Kazimierz Ogiński*, 1728–1800) tėvas buvo LDK karinis ir politinis veikėjas Juzefas (Juozapas) Jonas Tadas Oginskis (1700–1736), o motina – Ana Karibut-Višniovecka-Oginskienė (1695–1732). Juzefo Tado Oginskio tėvas buvo LDK karinis ir politinis veikėjas, poetas Kazimieras Dominykas Oginskis (1665–1733), motina – Eleonora Vainaitė-Oginskienė. Kazimiero Dominyko tėvas buvo LDK karinis ir politikos veikėjas Jonas Jackus Steponas Oginskis (po 1619–1684), motina – Janina Teodora Naruševičiūtė-Oginskienė.

Mykolo Kazimiero ir Mykolo Kleopo Oginskių giminystės ištakas siekia Levo Samuelio Oginskio (1595–1657) ir Sofijos Bilevičiūtės-Oginskienės (1600–apie 1644) santuoką, kurių sūnus Simonas Karolis Simeonas Oginskis (apie 1620–1699) santuokoje su Teodora Korsakaite susilaukė sūnaus Marcijono Mykolo Oginskio (1672–1750). Šis buvo vedęs Teresę Bžostovską (1678–1721). Jiems gyvenant santuokoje gimė sūnus Tadas Pranciškus Oginskis (1712–1783). Jis buvo vedęs Izabelę Radvilaitę. Jie, gyvendami santuokoje, susilaukė sūnaus Andriaus Joachimo Juozapato Oginskio, kurio vienas iš vaikų buvo Mykolas Kleopas Oginskis. Kitas Levo Samuelio Oginskio (1595–1657) ir Sofijos Bilevičiūtės (1600–apie 1644) sūnus Jonas Jackus Steponas Samuelovičius Oginskis (1610/1620/1625–1684), gyvendamas santuokoje su Ona Semaškaite, susilaukė sūnaus Kazimiero Dominyko Oginskio (apie 1664/1665–1733). Jam santuokoje su Eleonora Vainaitė (apie 1690–1738) gimė sūnus Mykolas Kazimieras Oginskis (1728–1800). Jis buvo vedęs Aleksandrą Čartoriską-Sapiegienę-Liubenskienę-Potockienę (1730–1798). Mykolas Kazimieras Oginskis vaikų neturėjo.

18. Vitebsko pakamaris ir LDK kardininkas Simonas Karolis Simeonas Oginskis (apie 1620–1699) buvo Krūonio, Strėvininkų, Uogintų, Krosnos (Kauno pavietas), Mikulino, Loznos ir Rudnios (Vitebsko vaivadija) dvarų bei keletos mūrinių namų Vilniuje savininkas. Jis – Trakų stalininko, tįūno Samuelio Levo Oginskio (apie 1595–1657) ir Sofijos Bilevičiūtės sūnus, Trakų pakamario Bogdano (Bohdano) Oginskio (1551 / 1552–1625) anūkas.

19. Brückner Aleksander, *Dzieje kultury polskiej*, Kraków, 1931. Aleksandras Briukneris (1856–1939) – lenkų literatūros ir kultūros tyrinėtojas. Žymiausias jo leidinys – *Dzieje kultury polskiej*, Kraków, t. 1–4, 1930–1932; 1991.

20. Slanimas (arba Slanymas, Stonimas) – miestas Baltarusijoje, Gardino srities pietuose, prie Ščiaros upės, rajono centras. Šis miestas yra priklausęs Oginskiams.

21. Esė rinkinį „Laiškai apie muziką“ sudaro du Mykolo Kleopo Oginskio bičiulių laiškai ir penki Mykolo Kleopo Oginskio laiškai. Ši knyga buvo parašyta prancūzų kalba 1828 m., Mykolui Kleopui Oginskiui gyvenant Florencijoje (Italija). Prancūzų kalba jie nėra buvę išleisti. 1956 m. į lenkų kalbą „Laiškus“ išvertė ir lenkų kalba Krokovoje (Lenkija) išleido lenkų muzikologas Tadas Strumila (lenk. *Tadeusz Strumiłło*, 1884–1958): *Michał Kleofas Ogiński, Listy o muzyce*, Kraków, 1956, o 2014 m. lietuvių kalba juos Vilniuje išleido Regionų kultūrinių iniciatyvų centras (tekstą iš prancūzų į lietuvių kalbą išvertė Virginijus Baranauskas).

22. Socializmą autorius knygoje vadina komunizmu.

23. Sedlciai (lenk. *Siedlce*) Lenkijos miestas, nuo Varšuvos į rytus nutolęs apie 90 kilometrų. Pirmosios rašytinės žinios apie Sedlcus mus pasiekia iš XV amžiaus. Miesto įkūrimo data laikomi 1547-iejį metai. Sedlciai kiekviename žingsnyje primena Čartoriskų ir apie 200 metų čia gyvenusių ir miestą stačiumų, turtinusių Oginskių veiklą. Jų iniciatyva, lėšomis Sedlcuose buvo pastatyti ištisi pastatų, rūmų kompleksai, nutiesta daug gatvių, įrengtas puikus didžiulis parkas. Viena iš labiausiai Sedlco miestui nusipelnusių žmonių – Mykolo Kazimiero Oginskio (1728–1800) žmona kunigaikštienė Aleksandra Čartoriska-Sapiegienė-Oginskienė (1730–1798). Ji rūpinosi Sedlcų rūmų komplekso, miesto rotušės statyba, fundavo bažnyčios naujo deko darbus, koplyčios, kurioje vėliau pati buvo ir palaidota, statybą.

24. Igoris Fiodorovičius Belza (1904–1994) – muzikos istorikas ir kompozitorius. Gimė Kielcuose (Lenkija), po Pirmojo pasaulinio karo persikėlė gyventi į Kijevą. Studijavo Kijevo konservatorijoje. I. Belza yra skaitęs paskaitas Kijevo valstybiniame universitete. Vokietijai okupavus Ukrainą, persikėlė gyventi į Maskvą. Dirbo Maskvos konservatorijoje. Yra parašęs 4 simfonijas, 5 sonatas fortepionui, 2 sonatas violončelei, kūrinių styginių kvartetui ir muziką keliems Aleksandro Dovženkos kino studijos sukurtiems filmams. I. Belza – knygų apie Volfgangą Amadėjų Mocartą (1941), Aleksandrą Borodiną (1944), Antoniną

Dvoržaką (1949), Reinholdą Glierą (1955), Mariją Šymanovską (1956), Viačeslavą Novaką (1957), Frederiką Šopeną (1960), Mykolą Kleopą Oginskį (1965) ir apie keletą mažiau žinomų muzikų autorius.

25. Igor Belza, *Michał Kleofas Ogiński*, PWM, Kraków, 1967.

26. Rusijos valstybinis senųjų aktų archyvas Maskvoje.

27. Michał Kleofas Ogiński, *Ma biographie*, Rusijos valstybinis senųjų aktų archyvas Maskvoje.

28. *Polski słownik biograficzny*, Polska: Polska Akademia Nauk, 1935–1958.

29. Vladimiras Marija Leonas Pozniakas (lenk. *Włodzimierz Maria Leon Poźniak*, 1904–1967). Lenkijos muzikologas. 1930–1937 m. studijavo Krokuvos muzikos konservatorijoje. Nuo 1956 m. dirbo Krokuvos Jogailos universiteto lektoriumi, nuo 1963 m. vadovavo šio universiteto Muzikologijos katedrai.

30. Pozniak Włodzimierz, „Wstęp“ do *Romansów Ogińskiego na głos i fortepian*, PWM, Kraków, 1962.

31. Kunigas Piotras Staniakas (lenk. *Piotr Staniak*) – vienas aktyviausių kompozitoriaus, visuomenės ir valstybės veikėjo Mykolo Kleopo Oginskio kūrybos ir atminimo puoselėtojų Lenkijoje. Jis kartu su kitais Guzovo šviesuoliais pasirūpino, kad čia būtų pastatytas M. K. Oginskio paminklas (autorius Anžejus Rene, paminklas atidengtas 1998 m.), parengė ir 1998 m. išleido knygutę „Kleopas Mykolas Oginskis (1765–1833)“, kurioje pateikta gana išsami M. K. Oginskio biografija ir bandyta pagrįsti kai kuriuos šios iškilios asmenybės gyvenimo vingius, politinius sprendimus.

32. Lenkų legionai – savanoriškos karinės formuotės, sukurtos kariuomenės tų valstybių, kurių padedami jų organizatoriai (Lenkijos ir kai kurie Lietuvos bajoriškosios kultūros visuomenės veikėjai) tikėjosi atkurti Lenkijos-Lietuvos valstybę, turinčią buvusios ATR sienas. Pirmuosius du lenkų legionus, kovojusius Prancūzijos bei jos sąjungininkių Lombardijos ir Cizalpinės respublikos pusėje, 1797 m. sausio 9 d. susitarimu su Lombardija Italijoje suorganizavo Janas Henrikas Dombrovskis. 1797 m. jiems priklausė apie 6 000, 1799 m. – apie 8 300 žmonių. Į legionus daugiausia stovavo į nelaisvę patekę Austrijos kariuomenės kariai lenkai bei emigrantai. Per 1796–1797 m. Napoleono Bonaparto žygį į Italiją lenkų legionai kovojo su Austrijos ir Sardinijos kariuomene, 1798 m. padėjo panaikinti Popiežiaus sritį. Per 1798–1802 m. Prancūzijos karą koalicijos gretose kovojo su Neapolio (1798 m.) bei Austrijos ir Rusijos (1799–1800 m.) kariuomene. Kartu su Italijoje suformuotais lenkų legionais Prancūzijos pusėje su Austrija kovojo ir K. O. Knezevičiaus 1799 m. Batavijos respublikoje suformuotas Dunojaus legionas.

33. *Mémoires de Michel Ogiński sur la Pologne et les Polonais*, Paris-Genève, 1826.

34. Tikėtina, kad tokie patys atsiminimų papildymai yra saugomi Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje, kur jie į 4 knygas yra įrįsti kartu su spausdintiniu atsiminimų variantu.

35. Jonas (Janas) Sniadeckis (lenk. *Jan Chrzcziciel Władysław Śniadecki*) – LDK astronomas, matematikas, filosofas, pedagogas, Vilniaus universiteto profesorius, 1807–1815 m. – rektorius. Gimė 1756 m. rugpjūčio 29 d. Žnine (Lenkija), mirė 1830 m. lapkričio 9 d. Jasiūnų dvare (Lietuva, dab. Šalčininkų rajono teritorija).

36. Joachimas Lelevelis (lenk. *Joachim Lelewel*) – lenkų istorikas, kartografas, geografas, kultūros mecenatas, vienas iš Europos numizmatikos pradininkų, pedagogas, Vilniaus, Krokuvos ir Briuselio universitetų profesorius, graviūrų meistras, revoliucionierius. Gimė 1786 m. kovo 22 d. Varšuvoje (Lenkija), mirė 1861 m. gegužės 29 d. Paryžiuje.

37. Tikėtina, kad čia autorius rašo apie pastatų ansamblį Vilniuje, esantį prie Arklių ir Rūdninkų gatvių. Jis susiformavo per keletą šimtmečių. M. K. Oginskiui čia stovėję rūmai atitiekto XIX a. pradžioje. Jis rūpinosi rūmų remontu ir plėtra. Dabar šio rūmų komplekso viena dalis priklauso Lietuvos jaunimo teatrui, kitoje dalyje veikia Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centras, likusią dalį valdo įvairios kitos įstaigos ir organizacijos.

38. Lapkričio sukilimu vadinamas 1830–1831 m. sukilimas (jis Varšuvoje prasidėjo 1830 m. lapkričio 29 d.).

39. Michał Kleofas Ogiński, „Ma biographie“, *Valstybinis archyvas*, Maskva.

Iš lenkų kalbos vertė Janina Krupovič, iš rusų kalbos vertė, išnašas, komentarus parengė Danutė Mukienė